

Mint az *Új Forrás* számos, egykori történeti tanulmányának szerzője, a Komárom-megyei Múzeumok egykori (1983-1989) igazgatója, a tatai Önkormányzat képviselője (1998-2002-ig), és mint a Kulturális Bizottság elnöke

106 REFLEXIÓK A TATAI ZSINAGÓGA ESETE *A KÁDÁRI EMLÉKEZET- POLITIKA TÜKRÉBEN* CÍMŰ BÓDI LÓRÁNT TANULMÁNYRA *

valószínűleg nagy örömmel vettem volna kézbe a tanulmányt, ha Dr. Fülöp Éva még a kézhezvétel előtt rá nem mutat ennek, főként elődömet, Bíró Endrét, fiam 2 és fél éve elhunyt édesapját, a megyei múzeumi szervezet létrehozóját sértő és méltatlan részleteire.

Jómagam közepes koros régészként minden építészeti emlék védője és

tisztelője vagyok és meggyőződésem, hogy az épületek létét, fennmaradását használatuk biztosítja. Tehát bármifajta hasznosítás jobb, mint az üresen állás. Azért bocsátom ezt előre, mert a tanulmány elején szereplő felsorolásból kiderül, hogy a zsidó hitközségek megszűnése miatt kiürült, számos magyarországi zsinagóga számtalan új funkciót kapott, a méregraktártól – a kultúrházig. Jómagam több kiállítást nyitottam a szekszárdi, a kecskeméti, kultúrházzá alakított, nagyon tekintélyes léptékű, de belülről egyáltalán nem hagyományok szerint felújított Zsinagógában. Zemplén megyei születésű lévén csodálattal kísértem figyelemmel a mádi Zsinagóga helyreállítását. Minden lehetséges alkalommal ellátogatok oda és csak az szomorít el, hogy talán az előtérben bemutatott kevés tárgy miatt ez a csodás épület nem lett múzeum.

A tatai Zsinagóga esetében a felhasználást nem az épület értékei (hiszen állapota miatt a lebontás is szóba került), hanem az akkori igazgató minden múzeumi értékre odafigyelő, római-koros régészként az antikvitás kulturális örökségét meghatározó érzéke hozta létre. Ezt azért fontos hangsúlyozni, mert a *24 Óra* című lap 2010. november 20-i számában Ribáry Zoltán már az épület „bálványokkal” történő „megszentségtelenítéséről” beszél.

Bódi Lóránt részletesen foglalkozik az antik szobormásolati gyűjtemény történetével. Ebből azért az is kiderül, hogy európai szinten nagy értékű és oktató-nevelő hatású gyűjtemények jöttek létre Európában.

A Szépművészeti Múzeum növekedése miatt az *500 szobor pusztulásra ítélve* című Széman Béla cikk természetesen, hogy az utolsó felkiáltás-szerű mondatokkal „Talán, ha valamelyik vidéki város számot tartana rájuk”, „Kitűnő

múzeumot létesíthetnének” – megragadták az évek óta múzeumi szervezetet építő Bíró Endre képzelőerejét, aki ráadásul római-koros régészként tisztelte az európai kultúra kezdeteit és bölcsőjét jelentő antik művészetet. (Ezt bálványimádásra sarkalló anyagnak tekinteni, ahogy Bódi Lóránt, majd a cikk sugallatára Ribáry Zoltán teszi, nem vall kiművelt emberfőre.) 107

Bódi Lóránt a tatai zsidóság történetével foglalkozó fejezetet a 18. századdal kezdi, pedig sokkal korábbi adatok is vannak, például az 1492-es, Corvin János által kiadott, tatai zsidókat kiűző, szégyenletes oklevél, amelynek egyetlen pozitívuma, hogy Tata város középkori címere egyedül ezen maradt meg.

A tatai hitközség utolsó elnöke, Korda László fiát a cikk megjelenése után megkerestem, hiszen édesapja, majd édesanyja bonyolította Bíró Endrével a Zsinagóga megvétele. Dr. Korda György, Korda László fia kérésre a következőket nyilatkozta (a közléshez való engedélyével rendelkezem): „A cikket figyelmesen elolvastam. Mivel én érzelmi alapon kapcsolódom a történethez és nem vallási szempontból, ezért sok mindent nem értek benne. Ha a MIOK eladta a Zsinagógát annak ismeretében, hogy abból múzeum lesz, akkor ők hozták meg a döntést a szakrális funkció feladásáról. Ahhoz Bíró Endrének nincsen közvetlenül köze. Az emlékeim szerint néhai Édesapám támogatja az ötletet, mert a siralmas állapotban lévő épület állagának megóvására és javítására semmi esély nem volt. Hitéleti szempontból a Zsinagóga melletti Imaterem betöltötte azt a minimális funkciót, amit a megmaradt hívek esetenként ki akartak használni. Véleményem szerint mindenki jóhiszeműen, és a helyzetnek megfelelően járt el akkor, amikor ez az adásvétel megtörtént és Tata városa gazdagodott egy gyűjteménnyel, ami a helyiek és a turisták esztétikai és kultúr-történeti gyarapodását szolgálta.

Nemtelennek tartom, hogy 35 évvel a konkrét ügy után új szempontok érvényesítésének szándékával vádoljanak meg olyanokat, akik egy reális helyzetértékelés alapján hoztak meg döntéseket.”

Nem méltatom Bódi Lóránt részletes leíráshoz fűzött megjegyzéseit, csak a cikk komolyságához abszolút nem illő, és Bíró Endre személyét és tevékenységét sértő részekre térek ki.

„Bíró Endre megkezdte a hadműveletet a gyűjtemény becserkésztésére” – Nem kellett becserkésztetni, hiszen a Szépművészeti Múzeum segélykérése után jelentkezett. „A vallási intoleranciára”, „pogány szobrok elhelyezésére” nem is óhajtok reagálni, hiszen ez erőszakolt badarság, sőt rosszindulat. Ilyen erővel a kecskeméti, szekszárdi, sőt sok más hasznosítású Zsinagóga-épület még pogányabb célokat szolgál, hiszen ott a 20. századi művészetek is helyet kapnak.

Új Forrás 2011/1 – Reflexiók A tatrai zsinagóga esete a Kádári emlékezet-politika tükrében című Bódi Lóránt tanulmányra *

Az, hogy Bíró Endrét per Bírónak nevezi, „kádári hőstípusnak” nevezi, nem illik a cikk komoly történeti tartalmához és egy elhunyt ember esetében kifejezetten ízléstelen. Az igaz, hogy sok tervéért „verekedni” kényszerült, de főként azért, mert nem volt párttag és mindenkinek egyenesen szemébe mondta a véleményét. Nem is becsülték sokra, sem dicséretet, sem kitüntetést nem kapott. Halála előtt egy évvel lett Tata város Díszpolgára. A muzeológia minden ágához értett, nagy gyűjteményeket hozott létre. Többek között már a rendszerváltás előtt megalapította az országos gyűjtőkörű Német Nemzetiségi Múzeumot.

Nagyon sajnálatosnak tartom, hogy a sok munkával összehozott szakdolgozat nem a valódi értékekre, hanem az erőszakolt hibakeresésre ad példát, úgy gondolom, hogy ami megvan, azt könnyű kritizálni, a semmittevés még csak nem is kritizálható.

Dr. Szatmári Sarolta

Széchenyi Ferenc-díjas muzeológus

*Az alábbi levélváltás 2010.09-es tematikus számunk egy a félmúlttal történő szembenézésre és általános modellekre is utaló tanulmánya (Bódi Lóránt: *A tatai zsinagóga esete a kádári emlékezetpolitika tükrében*. Elérhető: www.jamk.hu/ujforras) kapcsán generálódott, meglepetésünkre. A félreértés tisztázásának szándékával úgy gondoltuk, helyet kell adnunk a megszólalásra mindkét fél részéről. (A Szerk.)

Az *Új Forrás* folyóirat idei 9. számában közölt tanulmányom egy jelenleg is zajló, általam folytatott átfogóbb zsinagógakutatás része. Ahogy dolgozatom bevezetésében is világosan kifejtettem, a zsinagógaeladások, majd az azt követően meghatározott

új funkciók egy, legfőképpen az 1956-os forradalom után kialakult folyamat részeként értendők.

A Magyar Izraeliták Országos Képviselőlete, illetve a Budapesti Izraelita Hit-

község hol pénzbevétel (pénzhiány) okán, hol állami nyomásra adta el épületeit az Állami Egyházügyi Hivatal felügyeletével. Ennek a történetnek volt egy mellékága a tatai zsinagóga eladása is. A zsinagógák a holokauszt után – elsősorban vidéken – az elpusztult hitközségek, vallási közösségek hiányának primer nyomai voltak (egyéb nyomok hiányában) nemcsak az államszocializmus alatt, hanem folytatólagosan jelenleg is. Ezért úgy gondolom, hogy a csekély számú felismerhető, megmaradt zsinagóga rehabilitációja, megfelelő hasznosítása közös kulturális örökségeink megőrzését jelenti. Amellett, hogy ezzel párhuzamosan a műtfeldolgozás fontos eszközének is tekinthetjük, hiszen – szemben a korábbi funkciók jelenleg is folytatott konzerválásával – a múlttal szemben egy határozott viszony kialakítását is jelentené. Úgy gondolom tehát, hogy egy épület újrahasznosításakor nem lehet neutrálisan tekinteni az épület használatotörténetére, különösen akkor nem, ha az adott épületet vallási funkció (kultusz) szolgálatában állt.

Dr. Szatmári Sarolta levelét épp Hanuka első napján, december 2-án kaptam meg. Ennek megfelelően rajzolódtam fel előttem egy különös történeti abszurdum. A posztbiblikus ünnep, a „fény ünnepe” a Makkabeus szabadságharchoz kapcsolódik, mely során Antiochusz görög uralma alatt a zsidó népet vallási szokásainak feladására, és kényszerű asszimilációra kényszerítették. Többek között azzal, hogy a jeruzsálemi Templom terét megszenteltelenítve, ott Zeusz kultuszát meghonosítva Zeusz oltárt, illetve további szobrokat emeltek a szakrális térben. A hanuka ünnepe a Makkabeusok által kiharcolt, az ellenséges uralkodón aratott győzelmet követő isteni csoda, és a kényszerű asszimilációtól való megmenekülésnek az ünnepe. Mindezt azért láttam fontosnak megemlíteni, mert a Makkabeus háború kitűnő kultusz-történeti példája a faragott szobrok (bálványok) teplomban való elhelyezésének, a bálványimádás tilalmának.

Dolgozatomban nem állt szándékomban az eladásban közreműködők becsmérése, stigmatizációja, ugyanakkor már csak a történetiség elvén szükségszerű volt, hogy a most már hozzáférhető dokumentumoknak

VÁLASZ 109

DR. SZATMÁRI SAROLTA LEVELÉRE

köszönhetően új, érvényesnek tekinthető értelmezési keretben tárgyaljam a számomra nem semleges ügyet. Dolgozatom célja tehát nem egyes emberek tevékenységének normatív megítélése volt, ezzel ellentétben munkám során a zsinagóga eladásának a Kádár-korszak általánosabb, emlékezetpolitikáján keresztül történő kritikai bemutatására törekedtem.

Mindezek alapján szándékaim, szempontjaim tisztázásával arra szeretném kérni, ha teheti, olvassa, értékelje újra munkámat.

Tisztelettel,

Bódi Lóránt

Esterházy Marcell: atelier_bp (2007–2010), fotó, 30 x 40 cm

